

«ЛЮДИ МЕРЛИ ЯК МУХИ». Свідчення очевидця про Голодомор 1933 року на Миколаївщині

Клавдія Олексіївна
Щукина (м. Умань)

Моя мама, Клавдія Олексіївна Щукина, народилася 25 травня 1926 року на хуторі Люботорхівка (біля села Новокрасного) Арбузинського району Миколаївської області у сім'ї сільського вчителя історії. У 6-річному віці пішла в 1-й клас Люботорхівської початкової (чотирикласної) школи. У той самий час восени 1932 року було заарештовано її маму і засуджено до 25 років ув'язнення. За трагічних обставин, які склалися у сім'ї та в умовах голоду батько розвіз дітей по родичах і, щоб здобути якусь їжу, поїхав у Дагестан на станцію Карлан-Юрт до братів своєї жінки – Григорія та Миколая Димінських, які втекли на Кавказ щоб уникнути розкуркулення. Повертаючись в Україну привіз з собою мішок кукурудзяної крупи. Доньку Клавдію у с. Перчунове застав ледь живу. Вона вже не хотіла навіть їсти бо не могла втримати ложку в руках від безсилля. Її перевезли в с. Новокрасне до тітки Насті, у якої була корова. У 1938 р. сім'я переїздить с. Маліївку Володимирського району Миколаївської області. У 1940 р. Клавдія Щукина вступає на навчання до Одеського борошномельного технікуму. Після здобуття освіти у 1947 році деякий час працювала за фахом у Львові. З 1951 р. працювала лаборантом Уманського борошномельного підприємства. 18 листопада 2007 року померла в Києві на 81 році життя.

Перед смертю мама залишила невеличкі спогади про Голодомор 1932–1933 років у селах Перчунове (тепер у складі Добровеличківського району Кіровоградської обл.) та Новокрасне (тепер у складі Арбузинського району Миколаївської обл.) Одеської області. У ме-

муарах максимально збережено особливості мови автора та його правопису.

Коли військовий комунізм захлинувся і в 20-х роках минулого, ХХ-го, століття в СРСР почався НЕП (Новая Економіческая Політика), мій батько орендував землю. Вже одруженим, він переїхав із села на хутір. Там поруч поля, а з с. Новокрасного до них треба було їхати кілометрів 5 чи 10. Сам він працював не покладаючи рук і не давав спокою моїй мамі і двом її молодшим братам. Будував велику хату на 6–8 кімнат.

Коли прикрутили НЕП і почалась колективізація, дорослі чоловіки нашої родини, як дізнались, що за невступ до колгоспу (чи, як тоді їх називали, «созу» – суспільний обробіток землі) їх усіх збираються вивезти до Сибіру, тікають. Мамині брати, маючи на руках лише один документ на двох, вночі їдуть подалі на Кавказ, а батько їде на заробітки в Одесу. Там він працює на кисневому заводі і, водночас, вступає на робітфак (робітничий факультет) Одеського сільськогосподарського інституту. В селі залишається лише мама з нами, двома маленькими дітьми, і все хазяйство лягає на її плечі.

Пізньої осені 1932 року маму арештували. Забрали її напівроздягнену, навіть без панчіх. Повезли в район у Арбузинку, а комнезами (комітет незаможників) давай усе забирають. Як ми прийшли зі школи, у дворі було дуже багато підвід. Вивозили картоплю, буряк, квасолю. А я, 6-літня дівчинка, не розуміючи, що діється, взяла мамину корзинку з нитками і свою маленьку вишивану подушечку й притиснула її до грудей. Якийсь комсомолец підійшов і вирвав подушечку, а мене штовхнув у сніг. Комнезами позабирали у нас геть усе і навіть вигнали із власної хати прямо посеред зими. Ми з моїм 8-річним братиком без батьків перебивались тоді у сусідів на хуторі. Потім приїхав із Одеси батько і відвіз нас до родичів: мене забрала до себе в с. Перчунове ма-

мина сестра тітка Феня, а брата Толю взяла батькова сестра тітка Настя (Анастасія), яка жила в с. Новокрасному. Отак для нас почався голодний 1933 рік: батько в Одесі – працює на кисневому заводі, де йому дали кімнату в комуналці зі спільною кухнею по вул. Піроговській, 3/99, і навчається в учительському інституті, а маму без суду відправили в Одеську тюрму і там засудили до 25 років ув'язнення за «контрреволюцію».

В 1932–1933 роках московська комуністична влада в Україні влаштувала штучний голодомор. Люди мерли як мухи. На вулицях Одеси щодня прибирали трупи, а в Росії все було. Батько залишив нас із моїм братиком по родичах і, щоб здобути якісь харчі, поїхав на Кавказ у Дагестан на станцію Карлан-Юрт до братів своєї жінки, Григорія та Миколая, які втекли туди від колективізації. Коли він привіз звідки додому на Україну мішок кукурудзяної крупи, то застав мене ледь живу. Я жила у тітки Фені в с. Перчуновому, а у неї не було корови, і від голоду я вже опухла й не могла їсти. Я вже навіть не хотіла їсти, і коли мене заставляли, то, від безсилля, не могла втримати ложку в руках. Мене перевезли в с. Новокрасне до тітки Насті, у якої була корова, а брата Толю відправили замість мене в с. Перчунове, оскільки він старший і щодня зможе приходити по молоко з іншого села за 25 км. Тітка Настя, хоча своїх дітей у неї не було, не змогла б прогудувати двійко малих у голодівку.

На побаченні в Одеській тюрмі мама передала батькові записку про те, що вона заховала на горищі хати золотий кишеньковий годинник, із поясненням де вона його замурувала (скільки чвертей від комина і в який бік). Але в нашій хаті оселився комнезам (від «комітету незаможників»). Як же туди добратися? Отож батько, приїхавши з Одеси, вночі крадькома пробрався на свою власну хату і, слава Богові, знайшов того годинника. В Одесі батько пішов у «торгсин» (рос. торгівля с иностранцами), здав годинник, і там, при ньому, якийсь торгаш, брутално виламавши механізм, викинув його, а золотий корпус зважив і виписав цукру аж 22 кг. Той рафінад ми тишком били і, можливо, саме він врятував нас од голодної смерті.

Багатьох хоронили напівживих. Їздили підводами попід хати. Хто більше захоронить, отримає більшу пайку. У селі розповідали, що якийсь їздовий везе мерців на кладовище, коли дивиться: тінь іззаду піднімається. Це один чоловік очуняв і зібрався злазити, а їздовий, з переляку, лопатою його по голові, та й прибив і вкинув до ями. Усі виконували наказ Леніна-Сталіна: «Кто не с нами, тот против нас!»

У Перчуновому був голод, але людей менше вивезли на Сибір і менше було хат із розбіраною покрівлею без вікон і дверей із написами, як і в Новокрасному: «ворог народу – зривщик хлібозаготівлі». Чим це пояснити? Можливо, менше було активістів-комсомольців, бо в Новокрасному все забрали і вивезли на станцію Людмилівка на елеватор. Збіжжя було всякої вологості й зігрілося. Зерно гнило, його вночі вивозили в поле, виривали ями і закопували, а воно так смерділо, гірше як гниле м'ясо. Люди крадькома туди пробирались, відкопували, їли цю гниль. Одні труїлись, інші виживали.

У селі стояли порожні хати тих, хто помер із голоду, і ми, діти, ходили розбирати стріхи і шукали в тих сніпках соломи колосків, які не встигли перетрубити миші. Повні зернини ми відразу хрумтіли, а щупленьке несли додому і змагались в кого в жменці було більше збіжжя. Дуже раділи, як нам за день щастило натребити жменьку зерна. Дома у ступці товкли і тітка Настя варила кандьор.

Ми ходили також до солом'яної скирди і віяли. За день можна було нав'яяти склянку зерна, і, якщо «об'їжджчик» не забере, бо в нього теж голодні діти, то ввечері, щоб ніхто не бачив, тітка молола на камені те зерно і щось з нього варила. Бригади комсомольців шукали і забирали таке каміння, вилазили на дерева і підглядали через вікна, що в хаті робиться. Підслуховували, хто про що балакає. Одного нашого односельця Олексія Голованя, який дуже гарно співав і так сильно, що лампа гасла, за те, що заспівав «Ще не вмерла Україна» засудили до розстрілу.

Люди ставали людоїдами. Одна жінка збожеволіла й у відчаї порубала своїх дітей, поварила, а маленька донька втекла і розповіла це сусідам.

Хто взимку не помер із голоду, тільки по-тепліло, багато хто подався до «чугунки» (чавунки – залізниці). Котрі лише змогли дійти до станції Людмилівка, сідали на «товарняки» і їхали куди очі бачать... Більшість із нашого села кинулась на Донбас, у Горлівку.

Приїздив у село Косіор і Чубар питати: «Чого селяни не ходять на роботу?» «Сімулюють!!!» А вони, пухлі, не можуть ногу підняти, човгають... Усіх їх гнали на поле працювати.

Як завесніло, ми їли все, що зеленіло. Коли зацвіла біла акація, від її солодкого цвіту сильно блювали, а од жовтої – ні.

Весною '33 р. приїхав із Дагестану дядя Коля, мамин брат. Вони врятувалися там, на Кавказі, від Сибіру. Узяв він мене, й ішли ми з Перчунового в Новокрасне 25 км. Багнюка була страшена, ледве ноги з землі витягаєм. Йому було років 22–23, а мені – 7. Побачили церкву новокрасненську, зраділи, що вже близько. Питаю: «Скільки ще?» Дядя каже: «7 верстов». А яка ж то верства (верста) – од стовпа до стовпа – метрів 100? Ударить по стовпу, а я прислухаюсь як гудуть дроти... Він каже, що

по дротах передав у село, щоб нас зустрічали, наварили борщу і пшонової каші на молоці (в Перчуновому не було корови!). Але, коли ми прийшли, то нам не зраділи, бо – зайві їдаки. Напевно, все їстівне, що привіз дядя Коля з Кавказу, він залишив у своєї рідної сестри в Перчуновому.

Навесні стало трохи краще. Пішла травалобода. Почали з неї варити кандьор. Діти наїдались такого гарячого кулешу і хворіли-гинули. Живіт великий, полягають дітки на сонечку і віддають Богу душу з «благою» посмішкою, що живіт повний. Сонечко лагідно світить, хочеться спати, спати... І бачаться чудові сни: колоски житні колише вітер... Мати увечері приходить з поля за дитиною, а вона вже холодна і сині-сині губки всміхаються... Стільки було материнських сліз, що один комуніст Берман Лейба Наумович, присланий, як 30-тисячник на село, – «піднімать», не витримав і повисівся на своєму ремені коло ліжка, написавши записку: «Мы не за такую коммунистическую жизнь воевали». Хоронили його тайком, без почесті.